

Toplumsal Bozulmanın Yönetmel Parametreleri¹ Ejder ÇELİK²

Öz

Çalışmanın amacı, toplumsal norm ve değer yapısı ile yönetmel açıdan yasa dışı davranışların toplumsal yapıyla olan etkileşimlerini analiz etmektir. Çalışmada, bürokratik yolsuzluk (bureaucratic corruption), yandaş kayırmacılığı (kronizm), akraba ve hemşehri kayırmacılığı (nepotizm), vakaları; rasyonel bürokratik sistem, yeterlilik ölçüleri, hukuka uygunluk ilkelerine aykırılığı bakımından ele alınmış, toplumsal yapıya verdikleri zararlar anomie ve kültür yaklaşımları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmada çıkar çatışması biçimleri olarak yönetmel yolsuzluk kavramlarını analiz etmenin yanı sıra, bu olguların toplumsal tutum ve davranışlara olan yaygın etkisi üzerinde durulmuştur. Literatür tarama yönteminin yanı sıra Hermeneutik yöntemiyle de toplumsal bozulmayı, yolsuzlukların toplumsal yapı ve kitle psikolojisi bağlamında yorumlanması sağlanmıştır. Sistem ve yapısalcı yöntem, çıkar çatışması ile söz konusu olgular arasında tutarlı bir bağlantı kurmayı mümkün kılmıştır. Yönetmel yapı içerisindeki hukuk dışı eylemlerin sıklığı ve yaygınlığının insan ilişkilerinin dayandığı geleneksel kodlar ile ilişkilendirmesine dayalı modelleme yöntemi, araştırmanın sonuçlarının çıkarılmasında yardımcı olmuştur. Söz konusu hukuk dışı eylemlerin kapsamına göre etik, norm ve değer olguları kapsamında değerlendirilmiştir. Belirtilen hukuk dışı olgular ile kamu hizmetinde çıkar çatışmalarının yaygınlaşması arasındaki bağlantı ve toplumun adalet, liyakat ve hukuka uyma tutumları üzerindeki olumsuz etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anomie, Kuralsızlık, Bürokratik Yolsuzluk, Norm, Değer

Managerial Parameters of Social Degradation

Abstract

The aim of the study is to analyze the interaction of social norm and value structure and administrative illegal behaviors with the social structure and on the negative effects. In the study, cases of nepotism, nepotism, bureaucratic corruption (bureaucratic corruption) were discussed in terms of their contradiction to the principles of the rational bureaucratic system, adequacy measures and compliance with the law, and the damages they caused to the society were examined. evaluated within the framework of anomie and culture approaches. In the study, besides analyzing the concepts of managerial corruption as forms of conflict of interest, the widespread impact of these phenomena on social attitudes and behaviors is emphasized. Methodologically, the connections between the above-mentioned corruption types are defined in the context of theoretical propositions. In addition to the literature review method, the Hermeneutic method has enabled the interpretation of social deterioration in the context of the characteristics of corruption. The system and the structuralist method made it possible to establish a consistent link between the conflict of interest and the facts in question. The modeling method, which is based on the association of the frequency and prevalence of illegal actions in the administrative structure with the traditional codes on which human relations are based, helped in drawing the results of the research. According to the scope of the illegal acts in question, it has been evaluated within the scope of ethics, norms, and values. The connection between the stated extralegal phenomena and the prevalence of conflicts of interest in the public service and the negative effects of society on justice, merit and compliance with the law have been examined.

Keywords: Anomie, Irregularity, Bureaucratic Corruption, Norm, Value

Gönderim Tarihi (Received): 02.03.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 27.04.2024

¹ Bu çalışma Etik Kurul İzin Belgesini gerektirmemektedir.

² Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, ejder.celik@bozok.edu.tr, ORCID No: 0000-0001-5948-0609

Giriş

Kamu kurumlarında yolsuzluk, birçok ülkede önemli bir sorundur. Yolsuzluk olayları, kamu kaynaklarının kötüye kullanımına, rüşvete, haksız rekabete, adaletsizliğe ve toplumda genel olarak güven kaybına neden olabilir. Bu nedenle, yolsuzlukla mücadele etmek ve şeffaf, hesap verebilir bir yönetim anlayışı benimsemek önemlidir. Yolsuzluk önleme (anti corruption) kanunları ve etik davranış kurallarının, kamusal işlerin adaletli bir şekilde yürütülmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, yolsuzlukla mücadelede toplumun da duyarlı olması ve bu konuda iş birliği yapması gerekliliği kabul görmektedir. Bununla birlikte, yolsuzluğun önlenmesi ve ortadan kaldırılması için sürekli çaba göstermek ve denetim mekanizmalarını güçlendirmek gerekmektedir. Konuyla ilgili olarak uluslararası kuruluşlar, yönetimler ve bilim camiası çalışmalarını sürdürmektedir.

Bilimsel çalışmalarda toplumsal yaşam içinde çatışmaya yol açan yolsuzlukla mücadele konularında giderek büyüyen bir literatür oluşmuştur. Toplumsal iç uyumun farklı bağlamının, kamusal ve özel alanlar arasındaki bölünmenin, demokratik kalkınma ve sürdürülebilir büyüme programlarının yönetim sisteminde ortaya çıkabilecek suistimaller yüzünden oluşan güvensizlik ortamında büyük zarara uğrayacağı artık genel kabuller arasındadır ve yolsuzluk türleri kavramlaştırılmıştır.

Dolayısıyla belirli kişi veya grupların çıkarlarının, toplumun genel çıkarlarından önce geldiği yolsuzluk eylemlerinin giderilmesinde bu eylemlere yol açan tutum ve davranışların sosyal ve kültürel köklerine bakma gereği ortaya çıkmıştır. Yolsuzluk, yüzyıllardır tüm dünyada var olan küresel bir sorundur ve hükümetten iş dünyasına ve sıradan vatandaşlara kadar toplumun her düzeyinde bulunabilir. Yolsuzluk; rüşvet, zimmete para geçirme, dolandırıcılık ve haraç dahil olmak üzere çeşitli biçimlerde kendini gösterebilir. Yetkililer veya kolluk kuvvetleri tarafından her zaman kolayca tespit edilemese de etkileri geniş kapsamlıdır ve dünyadaki toplumların yanı sıra bireyler için de ciddi sonuçlar doğurmaktadır.

Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkileri özellikle zarar vericidir. Belirli bir ülkenin sınırları içinde faaliyet gösteren işletmeler arasında adil rekabeti sağlaması gereken mahkemeler ve düzenleyici kurumlar gibi kamu kurumlarına karşı güven eksikliği, yatırım fırsatlarının azalmasına yol açan verimsiz kaynak tahsisi yaratarak piyasaları bozmaktadır. Ayrıca yolsuzluk, demokrasinin altını oyar, çünkü belirli avantajlı pozisyonları elde etmek için rüşvet verenler genellikle bunu liyakata veya adalete aldırış etmeden yapmaktadırlar. Böylece Amerika Birleşik Devletleri gibi gelişmiş ekonomilerde veya Hindistan gibi gelişmekte olan ekonomilerde yaşayan toplum üyeleri arasında eşitsizliğin artmasına yol açmaktadır.

Yönetimdeki yolsuzluk, toplumun pek çok alanını siyasi ve ekonomik açılarından olumsuz yönde etkileyen ve vatandaşların liderlerine duyduğu güveni ve kamu hizmetlerinin kalitesini düşüren özellikle yarı çevre ülkelerde önemli ekonomik ve sistemsel sorunlara yol açabilmektedir. Söz konusu durum, ekonomik gelişme, sosyal adalet, insan hakları gibi önemli konularda olumsuz sonuçlara göstermektedir. Bu makalede, yolsuzluğun toplumsal etkileri farklı açılardan ele alınacaktır.

Siyaset alanında, hükümetlerde yaşanan yolsuzluklar, demokratik yapıların zayıflamasına ve temsili sistemin geçersizleşmesine sebep olmaktadır. Denetim mekanizmalarının yetersizliği, politikacıların, seçmenlerinin menfaatlerini gözetmek veya seçim vaatlerini yerine getirmek yerine, makamlarını kişisel çıkar için kullanma ihtimallerini artırır. Bu da vatandaşların sisteme güvenini kaybetmesine ve seçimlere katılımının azalmasına yol açar veya Uluslararası Şeffaflık Örgütü gibi sivil toplum örgütlerini harekete geçirir.

Ekonomi alanında, yolsuzluk yaşanan ülkelerde iş yapmanın maliyeti, rüşvet talepleri nedeniyle artar. Bu durum, şirketlerin bu bölgelere yatırım yapmaktan kaçınabileceği ve diğer ülkelere göre daha düşük büyüme oranlarına sahip olabileceği anlamına gelir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelere sağlanan dış yardım, altyapı geliştirmek, halkın yaşam standartlarını yükseltmek yerine üst düzey yöneticilerin ceplerine girebilir, böylece yardımın amacına ulaşmasını engelleyebilir. Bu faktörlerin hepsi, yüksek oranda hükümet yolsuzluğu yaşayan bölgelerin sürdürülebilir ekonomiler oluşturmasını zorlaştırır.

Bu sorunla mücadele etmek için hükümetlerin, yolsuzluk uygulamalarına karşı proaktif adımlar atması ve aynı zamanda vatandaşları bu önlemlerin neden gerekli olduğu konusunda eğitmesi gerekir. Ek olarak uluslararası kuruluşların, yalnızca ayrı ayrı devletlere güvenmek yerine toplu çabalardan etkili çözümler ortaya çıkabilmesi için, bu belanın etkin bir şekilde nasıl üstesinden gelineceğine ilişkin en iyi uygulamaları paylaşarak ülkeler arasında birlikte çalışmalıdır. Ancak o zaman dünya çapında yolsuzlukla mücadele söz konusu olduğunda somut sonuçlar görülmeye başlanacaktır.

Toplumsal Normatif Alanda Yolsuzluğun Reddi

Toplumların varlıklarını uyumlu bir düzen içerisinde sürdürebilmeleri kural ve düzen ilkeleri temelinde mümkündür. Bu iki unsura dayalı anlayış, tutum ve davranışların zayıf veya güçlü olması toplumun hukuka uygunluğunu ve yaşamın her alanında olması gereken düzenliliğin seviyesini belirler. Toplumsal anomiyi (toplumsal bozulma) aslında bu iki unsurun zayıflamasının bir sonucudur. Yöneltilmiş sistemdeki yolsuzlukların toplumsal anomiyi etkileyen faktörlerden biri olduğu önermesinden hareket ettiğimiz için öncelikle kavramın anlamına bakmak gerekmektedir. *Anomi* terimi Yunanca *anomia* (hukuksuzluk) anlamındadır. Kelimesinin anlam karşılığı “yasanın göz ardı edilmesi veya ihlali” olarak verilmiştir (Merriam-Webster's Dictionary Online). Özü itibarıyla *anomi*, “yürürlükte olan yasaların doğru uygulanmadığı, gayrimeşruluk ve kanunsuzluk hali ile sonuçlanan bir durum”u ifade eder (Harper, Online Etymology Dictionary).

Toplumsal anomide, ahlaki değer, standart ve normatif yapının yıkılması aslında kural ve düzen ilkelerinin tahrip edilmesinin bir sonucudur. Bu durumda hangi tutum ve davranışların tahrip edici olduğu sorusunu sormak gerekmektedir. Émile Durkheim ve sonraki kuramcılar tarafından kullanıldığı şekliyle *anomi*, toplumun düzenleyici sosyal kontrollerine karşı bir tepki veya geri çekilmedir ve yönetenlerin düzenleyici rollerinin yokluğundan oluşan *anarşi* den tamamen ayrı bir kavramdır. Daha çok toplumun sağlıklı kültür oluşturma inisiyatifinin kaybolmasıyla ilgilidir. Émile Durkheim'in anomiyi açıklamak için kullandığı “dengesizlik”, “uyumsuzluk” ve “doyumsuz irade” kavramları bu açıdan önemlidir. Doyumsuz irade kavramı toplumda dengesizlik ve uyumsuzluğa yol açan etkenlerden biri olduğu için daha önemlidir. Durkheim burada “asla doyurulamayan sınırsız arzular” dan söz etmiş ve açıklamasında toplumsal bozulmanın “genel olarak kişisel veya grup standartları ile daha geniş sosyal standartlar arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığı” tespitini yapmıştır. Tanımlamadan yolsuzluk bağlamında çıkarılabilecek anlam, normatif yapıya ve değerlere dayalı sosyal standartların tahrip edilmesi pahasına kişisel veya grup arzularının doyurulmasının toplumsal bozulmanın temel etkenlerinden biri olabileceğidir (Thom, 1983, ss. 1-3).

Max Weber'in yönetsel literatüre yaptığı önemli katkı ideal bir yönetim şekli ortaya koymaktan öte sağlıklı bir toplumun yönetim sistemindeki etik, rasyonel, verimli işleyiş için gerekli temel ilkeleri ortaya koymasıdır. Bu yaklaşımın Durkheim'dan Merton'a uzanan toplumsal bozulma tespitleriyle yakından ilgisi vardır. Bürokrasinin tüm olumsuz yanları doğru ilkelerle çalıştırılmaması sonucu ortaya çıkan profillere özgüdür ve açıkça kötü yönetimi ifade eder. Weber'in yönetimin meşrulaşması ideal tiplerinde de belirttiği gibi yönetsel yapıdaki temel değişken aslında rasyonalizm yani akılcılıktır. Yöneltilmiş resmi yapılar bu akılcılık ilkelerine uymaları durumunda kuralsızlık uzak kalacaktır (Weber, 1987).

Max Weber'in bürokrasi modeli kendi içinde bozulma önleyici ilkeleri de barındıran etik tutum ve esasları öngören bir yaklaşımdır. Model, öncelikle örgütsel yapılarda suistimale açık olan görev dağılımlarının belirli metotlara göre yapılmasını biçimsel ve sistematik esaslara bağlayarak düzeni ve tutarlılığı gerekli görmektedir. Aynı şekilde yetki kullanımı da bozulmaya açık bir husus olarak görülmüş ve yetkinin açık biçimde tanımlanarak kural ve ilkelere bağlanması gereği vurgulanmıştır. Yerine getirilen görevlerin karşılığının objektif ve teknik değerlendirmelerle ödemesi de yine bozulmaya açık olduğu için ilkesel olması gereken bir alandır. Böylece görev ve yetkiler sistemli hiyerarşik yapı içerisinde düzenlenerek kişisel tercihlerin belirsiz alanından korunması düşünülmüştür. Weber'in bürokrasi için öngördüğü ilkelerden bir diğeri de emir ve kumanda zincirinin yasal dayanağa bağlanarak kişisel keyfiliğin sistemden uzak tutulmasıdır. Görev konumlarının liyakatsiz, özelliksiz kişilerle doldurulması başlı başına toplumu bozmaya yetecek bir diğeri suistimaldir. Weber ve

ardıllarının yaklaşımında bürokraside eğitilmiş, yetkin, yeterli kişilerin görevlendirilmesi rasyonel ve olumlu yönetimin önemli bir koşulu olarak görülmüştür (Sağlam, 2018; Weber, 1987).

Modern bürokratik yapılar büyük oranda Max Weber'in ortaya koyduğu bürokratik prensipler temelinde normatif bir yapıya kavuşturulmuştur. Çünkü gelişmelerin gereği olarak ortaya çıkan örgütlenmeler, zihinsel, ekonomik, sosyal, siyasal bir bütün içinde rasyonel algılama ve aydınlanma sürecinin bir parçası olarak gelişmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Kalvinist ahlak anlayışıyla çalışma ve ekonomik davranış prensiplerini bulan Avrupa toplumlari kendi sınırlarına özgü bir değişimi yaşamıştır (Murdock, 2019).

Kökene Rönesans ve Reform süreçleriyle şekillenmeye başlayan ticaret burjuvazisinin yükselmesiyle sosyal sınıfsal yapısını kendi iç dinamikleri doğrultusunda oluşturmaya başlayan, hukuksal sistemini kendine özgü koşullarda inşa eden Avrupa, başka hiçbir coğrafyada aynı sonuçları vermeyecek kendine özgü rasyonelleşme sürecini de birçok alanda yaşamıştır. Bu süreçler içerisinde toplumsal bozulma da kendini güçlü biçimde göstermiştir. Klasik sosyologların ağırlıklı olarak üzerinde durduğu toplumsal düzen ve sağlıklı toplum konularında düşünce üretmek Avrupa'nın hızlı değişim sürecindeki bunalımlarının sonucudur. Modern toplumlarda ortaya çıkan ve yönetsel kaynaklı toplumsal bozulmaların ilk örnekleri de aynı toplum yapılarında kendini göstermiştir. Ancak tüm bu metamorfoz içerisinde her zaman yeni düzenlemelerle ıslah edilen ekonomik, sosyal, hukuksal, siyasal yapılar kamu lehine gelişmeler göstermiştir. Hukuka dayalı rasyonel örgütlenme modelleri sosyal devlet anlayışıyla eş zamanlı olarak gelişmiş ve toplumu koruyan belirli ilkelere ulaşmıştır (Murdock, 2019, ss. 186-205).

Avrupa'da tüm bu değişimler çerçevesinde geleneksel ve dinsel olanın modern toplum yapısı içerisindeki yeri yeniden belirlenirken, yönetimin formel (resmi-ikincil) ilişkileri dışında kalan informal (gayri resmi-birincil) geleneksel ilişki kodlarının modern sanayi toplumunun yönetsel yapısı içerisinde bozulmuş (amorf) biçimleriyle yer almasına müsaade edilmemiştir. Böylece rasyonel olmayan kabilevi ilişki biçimlerinin kendilerine özgü bireysel kazanımları ön plana alan, çıkar ilişkilerine dayalı hukuk ve düzen tanımayan bozulmuş hallerinden örgütsel yapıları ve kamusal alanı korumuşlardır (Cerna, 2013).

Sanayi devrimi sonrası büyük nüfusların kentlerde yoğunlaşması, üretimin artması büyük bürokratik yapılara olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Siyasal ve askeri örgütlenmeler yanında ekonomik, kültürel, bilimsel, hukuksal örgütlenmeler resmi ve sivil alanda hızla gelişmiştir. Aynı süreçte belirli şehirlerin, bölgelerin, grupların ayrıcalıklı konularının yerini yeterliliğe dayalı, hukuksal eşitlik ilkesine göre hareket eden yönetim ve toplum yapısı almıştır. Bu süreçte karizmatik veya geleneksel lider tipinin yerine de hukuka dayalı hareket etmek zorunda olan lider tipi gelmiştir. Ekonomik pozisyonlar, sınıfsal farklılıklar ve fırsat eşitlikleri tartışılan sorunlar arasında hala yerini alsa da gelişmiş ülkelerde toplumsal hastalık düzeyindeki arkaik yolsuzlukların önüne geçilemeyen yönetsel biçimlenmelerden büyük oranda uzaklaşmış, yönetsel ve bireysel yaşam ilkeleri konusunda toplumsal görüş birliğine (consensus) ulaşmıştır (Cerna, 2013).

Avrupa'da teknolojinin ilerlemesi, insanların yaşamak için ihtiyaç duydukları şeylere ulaşmanın önemini artırmıştır. Bu da siyasal ve sosyal sistemlerin yeni durumlara uyum sağlamak ve gelişkin bürokratik yapılar oluşturmak zorunda kalmalarına neden olmuştur. Tarıma dayalı üretim şekli ve onunla bağlantılı olan eski ilişkiler değişen dünyada işe yaramaz hale gelmiştir. Çünkü yeni üretim sistemi daha verimli, standart ve yeterli olmayı gerektirmekteydi. Yeni yönetim metotları da bu amaçlara hizmet eden rasyonel örgüt yapılarını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluklar demokrasi, insan hakları, hukuka saygı, sosyal devlet anlayışı, parlamenter sistem gibi pek çok değişikliklerle birlikte ortaya çıkmıştır. Avrupa halkı bu gelişmelerin odağında yer almıştır. Her şey Orta Çağın günlük yaşamından başlayarak modern toplum yapısına doğru adım adım gelişmiş ve kendi gerçekliğini yaratmıştır.

Modern toplum kendisini kent ve sanayi ile tanımlamış, Orta Çağın yerel düşünce ve inanç anlayışlarının sanayi toplumunda değişmeden var olmaya çalışmasının yarattığı sorunları aşmıştır. Bu sorunlar yüksek kent kültürünü, siyasetini, sanatını, mimarisini, estetiğini, çok yönlü düşünce biçimini, evrensel

farkındalığını ve bilimselliğini etkileyebilirdi. Bu gelişmeler Batının sömürü ve savaşlar tarihiyle bağlantılı değildir. Burada sözü edilen Batı dünyasının kendi toplumuna sağladığı gelişmelerdir (Cerna, 2013).

Sanayi devrimi, Fransız devrimi ve aydınlanma sonrasında, üretim şekli sadece geleneksel olanlardan modern olanlara dönüşmemiştir. Yeni bir dünya düzeni, geleneksel olanın dönemindeki olumlu ve olumsuz tüm yönlerinin devam edemeyeceği şekilde, ahlaki ve mantıksal ilkeler doğrultusunda kurulmuştur. Geçmişe ait öğeler tabi ki bir gecede yok olmamıştır. Fakat belli bir zaman diliminde yavaş yavaş ortadan kalkmışlardır. Sosyal değişimler hem çok yönlü, çok katmanlı ve çok boyutludur (Sağlam, 2023). Modern toplum yapısına geçişin bir diğer yönü de güç ve otoritenin kullanım şeklinin değişimidir. Batı yönetim sisteminde, geleneksel olanlardan mantıksal olanlara geçiş, değişimlerde önemli bir rol oynamıştır. Bu, tüm kurumsal değişimlerin temelini oluşturan önemli bir faktördür. Bu bağlamda, Weber'in otorite tanımı da tarihsel bir gelişimi açıklamaktadır.

Toplumsal Bozulma Yönetim İlişkisi

Fransız filozof Jean Marie Guyau'nun ilk defa kullandığı ve Durkheim'in de değerlendirdiği "toplumsal bozukluk" kavramına yüklenen anlamda dikkati çeken nokta "yabancılaşma" ve "amaçsızlık" hissini ortaya çıkaran ve bireysel olmayan durumlardır. Toplumsal bünyede olumlu veya olumsuz anlamda değişiklikler kaçınılmaz biçimde gerçekleşmektedir. Değişim süreçleri ekonomik, siyasal, sosyal çok sayıda zorlukları beraberinde getirebilmektedir (Sağlam, 2023). Ancak Guyau ve Durkheim açısından kişilerin, rol ve statü kazanma süreçlerinde ideolojik teorilerin ve yaygın olarak dile getirilen değerlerin geçerli olmadığını görmesi, yabancılaşma ve amaçsızlık hislerine dayalı toplumsal bozulmanın yaygın biçimde ortaya çıkmasının temel sebebi olarak görülmüştür.

Durkheim anominin (toplumsal bozulma) toplumda ortaya çıkış sebepleri üzerinde odaklanmıştır. Sanayileşmenin insandaki tutkuları frenleyen toplumsal normları ve değer yapısını zayıflattığını ileri süren düşünür, sonuçta sınırsız arzular etrafında biçimlenen hastalıklı bir toplum yapısının ortaya çıkacağına dikkat çekmiştir (Merton, 1938, s. 672). Ona göre toplumda güven duygusunu olumsuz etkileyen bir diğer unsur totaliter rejimdir. Durkheim'in tespitini yaptığı toplumsal bozulma üzerine daha sonra Robert Merton yeni hipotezler geliştirmiş ve toplumsal amaçlar ve imkanların uyumsuzluğu bağlamında açıklamalar getirmiş, beklentilerine ulaşamayan insanların verdiği toplumsal tepkileri sınıflamıştır. Her iki düşünürün toplumsal bozulma konusundaki düşünce ortak paydaları adalet ve eşitlik olgularındaki bozulmaların gruplar üzerindeki şiddet ve çatışmaya yol açan etkisidir. Sözü edilen toplumlarda adalet ve eşitlik duygusunun zedelenmesinin belirli bir vadede gruplar arasındaki çatışmaya zemin hazırladığıdır. Bir diğer düşünür, Harold Garfinkel, bireylerin toplumda belirli beklentilerinin adil ve eşit biçimde karşılanmaması sonucunda güven duygusunun azaldığını, öfke, bencillik, kaygı gibi duyguların ortaya çıktığını ve davranışları olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir (Nair & Salleh, 2015).

Merton'un çalışmaları norm ve değer aşınması sürecinde biçimlenen kültürel motiflerin onarıcı değil yıpratıcı biçimde bozulmayı desteklediği sonucunu ortaya koymaktadır (Coser & Rosenberg, 1969, s. 504). Kültürel amaçlarla kurumsal araçlar arasındaki uyumsuzluğun sebebi amaçları eğitim ve siyasi söylem aracılığıyla inşa eden yönetimlerin araç imkanlarının artırılmasını ve adil dağılımını sağlayamamasıdır. Toplumsal bozulmaya yönelik kuram ve önermelerin ortaya koyduğu sonuç, yetersiz kural ve düzen alışkanlıkları temelinde biçimlenen davranışlara sahip toplum üyeleriyle amaçlara ulaşma denemelerinin toplumsal zararlara yol açtığı yönündedir. Sanayileşme merkezli, kapitalist ekonomik yapıyla modernleşme sürecinde yönetimler temelde toplumsal yapının sağlıklı olması yerine ekonomik gelişmenin ve pazar ekonomisinin başarılı olmasını ön plana almıştır. Yönetsel alandaki yolsuzluklar ise toplumsal bünyede güven duygusunu azaltarak bozulmayı başlatıcı bir etki yapmıştır. Yönetsel sistemde örgütsel yapılar içerisinde gelişen yolsuzluklar çalışanlarda güven duygusunu zedelemiş ve bir güvensizlik ikliminin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Ortak değerler ve adaleti, güveni ve liyakat esasını yaşatan kurallara sadakat, insanların toplumsal kimliklerine olan öz saygıları için gereklidir. Yani kişilerin toplumun norm ve değer yapısına uymasını sağlayan gizli toplumsal sözleşmeye sadık kalması için yönetimlerin ve kamunun aynı sadakat içinde olduğunu ispatlaması gerekmektedir. Kişilerin toplumu var eden unsur olarak kendilerini devrede

tutmaları için Robert Merton'un ileri sürdüğü belirlenmiş hedeflere ulaşmada uygun hukuksal kural, lojistik düzen ve imkân yapısının çalışıyor olması gerekmektedir. Yönetimin ve toplumun görevi bunları sağlamaktır. Aksi durumda kısa süreli asayiş sorunlarından öte "birey" niteliklerinin bozulması kaçınılmaz olarak kendini gösterecektir (Merton, 1996; Sağlam, 2019).

Bu noktada yönetim yapısında ve yönetsel süreçlerde sergilenecek norm ve değer dışı tutum ve davranışlar birinci derecede önemlidir. Merton'un "gerilim teorisinde" sosyal hedefler ile bu hedeflere ulaşmak için meşru araçlar arasındaki tutarsızlık olarak tanımladığı argüman gayri meşru yollarla hedefe ulaşmanın yaygın hale gelmesinin meşru yolları anlamsız hale getirdiğine dairdir. (Merton, 1996). Bahsi geçen sebeplere dayalı olarak ortaya çıkan büyük toplumsal gerilim uzun vadede Friedrich Hayek'in belirttiği sapkın davranışlarla kendini gösteren bir toplumsal bozulmayı ortaya çıkaracaktır. Bu görüşler çerçevesinde baktığımızda, intihar olgusunda olduğu gibi toplumsal şiddet, aşırı ve akılcı olmayan tepkiler, kural ihlalleri, huzursuzluk, anlam yitimi, motivasyon bozuklukları, amaçsızlık, yaygınlaşmış faydacı tutum, mesleki etik yoksulluğu, depresif tutumlar çoğunlukla bireysel değil toplumsal yapıda kendini gösteren durumlardır (Hayek, 1996). Bu durumların temelinde ise genel olarak bireyin zihnine ekilmiş amaçlar ve hedeflere ulaşamama, adaletsizlik ve haksızlığa uğrama hissi yatmaktadır. Örneğin toplum olarak paylaşılmış bir yoksulluğun oluşturacağı his ile aynı toplum içinde dengesiz servet dağılımının norm ve değer ihlallerine dayalı olarak gerçekleşmesinin oluşturacağı his aynı değildir. İkincisi toplumsal bozulmanın sebepleri arasında sayılmaktadır (Wallace & Wolf, 2012, s. 91)

Yapılan araştırmalar ve tespitler toplumdaki bozulma olarak nitelenebilecek tutum ve davranış bozukluklarının arkasında adalet ve eşitsizliğin temel sebebi olan yönetsel soruların varlığını göstermektedir. Örgütsel adaletin sağlanamaması büyük oranda toplumda norm ve değer geçersizliği duygusunu oluşturmada bu süreç zamanla değişik biçimlerde şiddet olaylarının artmasına yol açmaktadır. Güven duygusunu azaltan eşitsizlik durumu kendini ekonomik kazanım fırsatları, sosyal statü edinme, hızlı değişimler içerisinde yer alma, eğitim koşulları gibi konularda göstermektedir (Zhao, 2008).

Genel anlamda kuramlar, yaklaşımlar ve gözlemler çerçevesinde bakıldığında özetle toplumsal bozulmayı oluşturan etkenler çok çeşitli gibi görünse de aslında merkezi bir bozulma noktasından yayıldığı söylenebilir. Başta devlet olmak üzere örgütsel yapıların temel işlevi toplum bünyesinde yazılı normatif yapıyı temsil etmek ve norma uygunluğu denetlemektir. Böylece ahlaki yapı ve bireysel hakların korunması yönünde işlevini yerine getirir. Böylece modern hukuk devleti yapısı içerisinde feodal ve geleneksele ilişkin belirli bir zümrenin (kilise, lonca, aile, aristokrasi vb.) hukukunu uygulama dışında tutar. Böylece bireysel özgürlük, kolektif bilinç ve toplumsal çıkarlar korunmuş olur (Emirbayer, 2003, s. 18). Durkheim'in toplum anlayışının ve anomi tespitinin temelinde de toplumsal bir varlık olarak insanın bireysel haklarının ve evrensel ahlak anlayışının gelişimi durur. Ona göre bireyin toplumla bir bütün haline gelmesi ahlak kurallarının belirlenmesi, öğretilmesi ve uygulanmasıyla mümkün olur. Devletin temel görevi birey ve toplum için gerekli ahlaki çağırışı yapmaktır (Durkheim, 2002, ss. 2-3).

Toplum bir arada yaşamanın asgari koşulu olan eşitlik ve adalet beklentisi içerisinde bir arada durur. İşte örgüt yapılarında normatif işleyişin hukuksal düzenlemeleri bir kişi, grup, parti, cemaat çıkarları doğrultusunda çiğnemesi ve yasaya uygun olmayan yoldan çıkar sağlaması toplumun hukuksal var oluş zeminini bozar. Sosyal kontrol eksikliği veya kontrol sistemlerinin gücü elinde tutan yönetimler eliyle istenildiği zaman geçersiz hale gelmesi ekonomik, siyasal, kültürel, inançsal, ailevi tüm iletişim ağlarında güvenin zedelenmesine yol açar. Toplumunu oluşturan kişi ve gruplar örgütsel yapı içerisindeki statüye dayalı rol yapılanmasında hukuk dışı olanı denemeye başladıkça sivil alanda da kuralsızlık bir davranış şablonu gibi yayılmaya ve benimsenmeye başlar. Zamanla kültürel motifler ve sosyal normatif yapının düzeyi bu ilişkiler içinde yeniden şekillenmeye başlar ve bireyler üzerinde belirleyici olur (Coser & Rosenberg, 1969, s. 503). Sosyalleşme sürecindeki birey toplumsal kurumlardan etkilenerek kolektif bilinci edinirken genel kabul görmüş kolektif ahlakı da edinir. Eğitim sürecinde, çalışma hayatında, ekonomik ilişkilerde karşılaştığı yasa ve norm dışı uygulama ve davranışlarla karşılaşma sıklığı oranında normatif yapıyı bir baskı ve zorunluluk olarak algılamaya başlar. Birey kendini meşru yollarla geliştirerek amaçlarına ulaşma çizgisinde ikilem ve gerilim yaşar (Müller, 1994).

Aslında toplumsal bozulmanın siyasal çalkantılar, ekonomik krizler veya devrim dönemlerinde ortaya çıkması söylemi karşısında odaklanılması gereken nokta bu durumlar içerisinde bürokratik yolsuzlukların payının ne olduğudur. Merton açısından dolandırıcılık, yolsuzluk, ahlaksızlık ve suçların yaygınlaşması “toplumsal entegrasyonu” bozan anomik yapının sebepleridir. Bu durumda kültürel hedefler ve normların dengesi bozulmuştur (Merton, 1938, ss. 675-676). Sonuç itibarıyla anti sosyal davranışlar, şiddet, çalışma isteksizliği, tükenmişlik sendromu, öğrenilmiş çaresizlik, geri çekilme, güvensizlik, yasa dışı davranış eğiliminin yaygınlaşması gibi sağlıklı sosyal tutum ve davranış biçimleri bozulan toplumun karakteristik özellikleri halinde kendini gösterir.

Yönetmel Yolsuzluklar

Yolsuzluk kavramı kelime kökeni Latince ruhsal kirlilik, ahlaksızlık, kötülük anlamındaki “corruptionem” kelimesinden türemiş ve zamanla “yolsuzluk, şımartma, baştan çıkarma, bozuk durum” anlamlarını da kazanmış olan İngilizce “corruption” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır (Oxford Dictionary). Anlam karşılığı, yetkilendirilmiş bir pozisyondaki kişi veya kuruluş tarafından yasa dışı çıkarlar elde etmek veya kişisel kazanç amacıyla yetkiyi kötüye kullanma şeklindeki sahtekârlık eylemidir. Kavram, yetkililerin, yasal düzenlemeleri görmezden gelerek yetkilerini kötüye kullanılmasını ifade etmektedir. Yasaya ve ahlaki normlara aykırı bir durumdur ve yaygın olması siyasal ve yönetsel bozulmanın belirtisidir (Rose & Heywood, 2013, s. 151). Dünya Bankasının yolsuzluk tanımı ise “kamu görevi gücünün özel kazançlar ve çıkarlar için kötüye kullanılması” şeklindedir (World Bank, 2007, s. 2). Bu çok geniş tanım, yolsuzluk sorununun, farklı yönetim biçimlerine, farklı sosyal modellere ve farklı beklentilere sahip ülkelerde yaygın hale geldiğini göstermektedir (Popovaa & Podolyakinaa, 2014, ss. 727-728).

Yolsuzluk olaylarının çoğunun kaynağı sosyal ve ekonomik alanlardır. Geçtiğimiz yüzyıl içerisinde yapılan ampirik araştırmalar yolsuzluğun insan yaşamı ve toplumun farklı alanları üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. N. H. Leff ve C. Friedrich gibi bazı araştırmacılar yolsuzluğun iş ve yatırımları hızlandırarak ekonomiyi kolaylaştırabileceğini ve geliştirebileceğini düşünmüştür. Ancak araştırmacıların büyük çoğunluğu yolsuzluğun ekonomi ve toplum için büyük sorunlara neden olduğunu varsaymaktadır (Vinod, 1999, s. 591).

Yolsuzluk, devletin, uluslararası toplumun ve halkın ilgisini çeken, küresel bir sorundur. Yolsuzluğun, ulusal ekonomik büyümenin ve sosyal gelişmenin göstergeleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu gösteren çok sayıda çalışma vardır. Ayrıca, yolsuzluğun, ülkelerin sosyal modellerine bağlı olarak farklı türde veya düzeyde ortaya çıktığı da araştırmalarda belirlenmiştir. Bu nedenle, yolsuzluğun, dünyanın ortak bir problemi olduğu ve çeşitli sosyal modellere uygun farklı çözüm yollarının geliştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

P. Mauro, C. Leite, J. Weideman, V. Tanzi, H. Davoodi, G. Abed, H. Davoodi gibi araştırmacıların istatistiksel araştırmaları yolsuzluk ile kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hâsıla büyümesi üzerinden ortaya konan ekonomi büyümesi arasında olumsuz ilişkiler olduğunu kanıtlamışlardır. F. A. Al-Marhubi, yolsuzluk ile enflasyon seviyeleri arasındaki pozitif ilişkiyi belirlemiştir. G. Abed ve H. Davoodi yolsuzluğun gelir eşitsizliğini artırdığını göstermişlerdir (Popovaa & Podolyakinaa, 2014, ss. 727-728).

Yolsuzluk durumları hem büyük hem de küçük yolsuzluk olarak tanımlanmıştır. Yolsuzluk, sosyo-politik anlamda statükoyu ve güç eşitsizliklerini koruyan bir olgudur. Bu bağlamda, rüşvet, dolandırıcılık, zimmete para geçirme, adam kayırma, haraç, patronaj ve gizli anlaşma. İrtikap (zorla yiyicilik), zimmet, oy ticareti, lobcilik, kamu sırlarını sızdırma, vurgunculuk, rant kollama, siyasal manipülasyon, gönül yapma (suvasyon) dahil olmak üzere çeşitli ihlaller şeklinde kendini göstermektedir (Güran & Tosun, 2003, ss. 142-143). Yolsuzluk çoğunluk karşısında azınlığa çıkar sağlayan böylece kişilere ve topluma yaygın zarar veren bir eylemdir. Bu sebeple toplumsal yapıda çok yönlü zararlar oluşturur. Yolsuzluk kurumların politikalarını, usul ve esaslarını manipüle ederek devlet veya sivil örgüt yapılarına zarar verir. Özellikle siyasal yolsuzluk örgüt statüsünün sağladığı gücü; statülerini ve zenginliklerini sürdürmek amacıyla konumlarını kötüye kullanan siyasal karar alıcıların,

kaynakların tahsisi ve finansmanına ilişkin politikaları, kurumları ve usul kurallarını manipüle etme biçiminde tanımlamıştır (Uberti, 2016).

Bu olumsuz eylemler mevcut yaşayanları ve gelecek nesilleri mağdur etmektedir. Aynı görevleri yerine getirebilen ve aynı işleri alabilen insanlar, yetkililere rüşvet verme konusundaki yetenek veya isteksizlikleri nedeniyle işsiz kalmaktadır. Yolsuzluk ayrıca, sosyal tercihlerin kamu politikalarına dönüştürülmesini çarpıtarak demokrasi kavramıyla da çelişir (Buscaglia & Ratliff, 1997).

Yolsuzluğun belli biçimlerinin ön plana çıkması, yaygınlığı ve karşılaştığı tepki her toplumda farklıdır ancak her durumda toplumsal yapının siyasal ve kültürel özelliklerinden kaynaklanır ve gelişmekte olan ülkelerin yönetim yapılarında daha çok görülür (Uberti, 2016). Bu ülkelerde ekonomik, siyasal ve kültürel bileşenlerin oluşturduğu koşullarda yolsuzluk etkisi ve her türlü suç eyleminden kaynaklanan varlıklara artan bağımlılık ile daha da kazançlı bir iş haline gelir. Yolsuzluk ve “organize suç” arasındaki bağlantılar güçlendiğinde küresel riskler daha yüksek boyutlara ulaşmaktadır. Neredeyse tüm kârlı yasa dışı pazarlar, kamu görevlilerinin ve kontrolörlerin desteğine dayanır. Yolsuzluk, organize suç gruplarının faaliyet göstermesi için gerekli bir araç işlevi görür (Langseth, 2000).

Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzlukların oranının yüksek olmasının arkasındaki etkenlerden biri siyasal gücün ve yönetim yapısının zayıf olması ve tarafsızlık ilkelerinin yerleşmemesidir. Bir diğer unsur güçler ayrılığının istikrarlı ve tutarlı biçimde çalışmamasıdır. Dolayısıyla bürokrasi üzerindeki denetim güçlü değildir. Rasyonel bir temele ve formel kurallar sistemine bağlı ilişki ağının köksüz oluşu yani kendine özgü bir anlayış ve kültür geliştirememiş olmasının sonucu informal ilişkilerin kural dışı biçimde ön planda değerlendirilmesi ve önemsenmesi belki yolsuzluğun en önemli sebebi olarak değerlendirilmelidir (Berkman, 1983, ss. 144-145). Üstelik demokratik kültürün zaman içerisinde önce sadece siyasal seçimlere indirgenmesine ve demokrasi kültürünün yerleşmemesinde yolsuzluk ilişkilerinin uzun vadede büyük payı vardır.

Yolsuzluk bir toplumda yaygınlaşıp kurumsallaştıkça tespiti zorlaşır. Bu ülkelerde yolsuzluk ulusal, sosyal, ekonomik ve politik ilerlemeyi engellemiştir. Kamu kaynakları verimsiz bir şekilde tahsis edilir, yetkin ve dürüst vatandaşlar hayal kırıklığına uğrar ve genel nüfusun güvensizlik düzeyi yükselir. Bunun sonucunda dış yardımlar ortadan kalkmakta, projeler yarım kalmakta, verimlilik düşmekte, idari verimlilik azalmakta ve siyasi düzenin meşruiyeti sarsılmaktadır. Yolsuzluk ekonomik kalkınmayı bozar. Bu da siyasi istikrarsızlığın yanı sıra zayıf altyapı, eğitim, sağlık ve diğer hizmetlere yol açmaktadır. Benzer etkiler sanayileşmiş ülkelerde de bulunabilir. İşlerini dürüstçe yürütmek isteyen bireylerin moralleri bozulmakta ve hukukun üstünlüğüne olan inançları azalmaktadır. Yolsuzluk, kamu kurumlarına güvensizlik yaratır, rüşvet vermek isteyen ve verebilecek olanları ödüllendirerek etik ilkeleri baltalar ve eşitsizliği sürdürür. Ekonomik rekabet bozulur ve kamu fonları israf edilir. Özel işletmelerin ekonomik başarısının büyük ölçüde rüşvet ödemesine dayandığı her yerde, sağlanan ürün ve hizmetlerin kalitesi ile çalışanların becerileri bozulma eğilimindedir (Langseth, 2000).

Ülke içinde yapılan yolsuzluk, sektörel gelişmeler üzerinde olumsuz örnek olmakta ve olumsuz etki yapmaktadır. Şirketler ve işletmeler dünya ekonomik sisteminde uzun zaman var olabilmek adına sosyal sorumluluklarını geliştirmek için tasarlanmış kural ve düzenlemeleri de alt üst etmiştir. Yolsuzluğun dolaylı olarak sebep olduğu başka önemli konular arasında çevre kirliliği, ekilebilir arazilerin kaybı, orman bölgelerinin hasarı, emek sömürüsü, kamu harcamalarında israf, verimsiz para teşvikleri vardır. Meşru ve gayri meşru işletmeler, kârlarını maksimize etmek için çevreye karşı suçları örtbas etmek için rüşvet ve diğer yolsuzluk biçimlerine başvururlar. Etkili kontroller yapılmadığı takdirde, çevre bazen onarılamaz şekilde zarar görür. Bunların yanında toplum üzerinde yol açtığı sosyo-psikolojik ve kültürel yıkım başlı başına bir zarar alanıdır.

Bu ciddi sorunun kaynağı, yanlış halkla ilişkilere yol açan verimsiz yönetimde yatmaktadır; halkla ilişkilerin yanlış olduğu durum, yeni yolsuzluk biçimleri yaratır, mevcut yolsuzluk biçimlerinin genişleyen uygulama alanını kolaylaştırır ve toplumda yeni sorunlara yol açar. Yönetim kusurları toplumda yeni kusurlar doğurur. İnsanlar kendilerini kurumsal bir tuzağın içinde, verimsiz ve kendi kendini üreten olumsuz bir yapının içinde bulurlar (Weder, 2002).

Sonuç olarak, yolsuzluğun günümüz dünya toplumlarında tüm sektörlerde gerçekten ne kadar yaygın bir sorun olduğu açıkça görülmektedir. Zayıflayan demokratik kurumlar dolayısıyla yurtdışında iş yapma maliyetlerinin artırmakta, önemli bir prestij ve güven kaybına yol açmaktadır. Toplumsal açıdan hem siyasi hem de ekonomik açıdan güven yokluğu oluşturan risk, toplumsal boyutta güvensizlik, kaygı oluşturmakta, mensubiyet bilincini zedelemektedir.

Yönetimdeki Bozulmanın Toplumsal Nedenleri ve Etkileri

Toplumda paylaşılan değerler, istenen davranışları ve görüş birliğini (consensus) temsil eder. Bireylerin yaşadıkları topluma ahlaki bağlılığını ifade eder dolayısıyla değer toplumu anlamada önemli bir unsurdur (Wallace & Wolf, 2012, s. 44). Toplumsal yapıda ahlaki değerler bir bütün toplumsal ilişkiler ağı içerisinde varlığını sürdürür. Bu doğal bir ilişki ortamı ve kendini üreten bir davranışsal ekosistemdir. Kendi içinde tutarlı bu yapı temel prensipler çevresinde örülül ahlaki ödevler ve erdemli yaşam algısıyla varlığını sürdürür. Toplumun ortak dayanışma alanları gündelik yaşamın bütün anına yayılmıştır ve tüm tutumlar bu yönde şekillenmiştir. Böylesine bütüncül ve güçlü bir yapıda bile sapkın davranışlar elbette vardır ancak “parmakla gösterilecek konumdadır”. Yani toplumsal yaygınlık içermediği gibi normal dışı kabul edilir. Dolayısıyla bir toplum için ahlaki yozlaşmanın varlığından söz etmek için toplumun resmi (formel) ve resmi olmayan (informel) davranışlarının tamamında düzenlilik, ölçü, anlamlılık ve sınırlara odaklanmak gerekmektedir.

Bu unsurların önemsenmez hale gelmesi, davranışları belirleme gücünü yitirmesi toplumsal bozulma belirtileridir. Peter Berger ve Thomas Luckmann yabancılaşmayı “anlamın kaybolması” olarak nitelerken ve toplumsal düzeyde kurulmuş bilgi sisteminin ayrılıp dağılması olarak ifade ederken vurgulamak istedikleri toplumda davranışları nitelikli olarak tanımlayan “doğruluk bilgisi” nin dönüşümüdür (Wallace & Wolf, 2012, s. 272). Sağlıklı bir toplumun üyeleri toplumun var olma sebebini ahlaki bir varoluş içerisinde tanımlar. Buradaki ahlakilik toplumun büyük çoğunluğunun onayladığı değer ve norm kalıplarıdır ve temelini gündelik hayatta yeniden üretilebilen adalet ve eşitlik ilkelerinden alır.

Toplumsal yapıda yolsuzlukları bireysel ölçekte önleyen genel kabul görmüş doğruluk bilgisini var eden ve yaşatan temel unsurlar, din, ahlak, hukuktur. Bu temel üzerinde idari yapının çalışma etiği ve eğitim sistemi biçimlenir. Böylece gelişen toplumsal bünyede kurulan toplumsal ilişkiler ağı belirli norm ve değerleri koruyan davranış standartları ortaya koyar. Sağlıklı toplum kendi içerisinde farklı kaynaklardan şekillenen kitlelere bölünmemiştir. Oysa bozulma sürecini uzun vadede hazırlayan toplumun kitlelere bölünmesidir. Genel normatif alanın oluşturduğu ortak bilinçten daha güçlü olan ayrılmış kitle bilinci farklı önemlilik hiyerarşileri oluşturarak kişilerin davranış standartlarını da farklılaştırır. Ahlaki kaynakla bilinçlenen bireyler arasında güçlü bağlar söz konusudur. Oysa çıkar ilişkilerinin ahlaki davranışları geçersiz göstermesi derin toplum bağlarını zayıflatır, kişiler birbirlerine norm, değer bağına aykırı adaletsiz ve eşitsiz davranış sergilemekten çekinmezler.

Sağlıklı toplumun önemlilik hiyerarşisi eğlence ve zevke dayalı, zenginlik gerektiren, başarı mitlerine dayalı yarışmacı ilişkilere göre dizayn edilmemiştir. Toplum uzaklaştırıcı sosyal unsurlar temelinde para, makam, unvan için yarışa sokularak kıskırtılmamıştır. Oysa bunların tam tersi toplumu bozulmaya doğru götüren ortamı hazırlar. Yolsuzluğun yaygınlaşması sözünü ettiğimiz sistemin zayıflamasıyla mümkündür. Yaygınlaşan yolsuzluk zaten zayıflayan sistemin bozulma sürecini hızlandırıcı etki yapar.

Bir taraftan sosyal hizmetler, insan hakları, destek mekanizmaları, halkla ilişkiler uygulamalarıyla sosyal devlet anlayışı resmi bir görev alanına indirgenirken toplumun elindeki dayanışma ilişkilerini inşa etme inisiyatifi de alınmıştır. Her geçen gün artan yönetsel uygulama ve hizmet uygulamaları ve çalışma koşulları toplumu mutlu etmek yerine stresi artırmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik sorunlarıyla birleşen iş stresi toplumun bireylerini gelenekleri sürdürecektir ilişki kodlarının gereklerini yerine getiremeyecek kadar yorgun düşürmüştür. Devletlerarası yarışmanın iç unsurları olarak her geçen gün daha çok yorulan toplumlar bu tükenmişlik durumuyla eş zamanlı olarak kazandıklarından fazla tüketmek için her an reklam seanslarıyla kıskırtılmıştır. Sonuç olarak yolsuzluğun toplumlarda yaygınlaşmasını anlamak için bu önemli değişkenlerle birlikte konuyu yorumlamak gerekmektedir. Bu

anlamda yolsuzluk bozulmuş bir toplumun aynası olduğu kadar ve aynı zamanda toplumsal bozulmayı hızlandıran bir unsurdur.

Toplumsal hareketlilikte sosyal eylemler toplumsal bütünleşmeyi ve dengeyi sağlayıcı nitelikte olmadıkları oranda toplumun hastalıklı (patolojik) bir durumda olduğu söylenebilir. Bilinçli bir toplum her bir bireyinin belirli bir bilinç düzeyinde ve formunda olmasıyla ortaya çıkar. Burada söz konusu olan insana özgü kendilik bilincidir (Giddens, 2008, s. 201). Toplumsal davranışın temel niteliği de kişinin toplumsallaşma sürecinde elde ettiği bilinçle yapılmış olmasıdır. Bilinç belirli, kanaat ve yargıların toplamıdır. Doyasıyla bireyde toplumsal katılım için harcadığı emeğin, özenin ve normlara uymak için gösterdiği kendini kontrol etme çabasının bir karşılığının olması gerektiği kanaati bilinçli davranışın ayrılmaz bir parçasıdır. Bireyin toplumsal hareketliği içerisinde belirli imkân ve fırsatlarda yolsuzluktan kaynaklanan haksızlığa uğradığı veya böyle yaygın bir davranışın varlığı yönünde kanaat geliştirmesi durumunda bilinci yaralanır. Bireylerin yaralı bilinci zamanla toplumsal sistemde yönetim karşıtı bir tutum oluşturabileceği gibi norm dışı davranışı benimseyen bir tavır veya tutuma da yol açabilir. Zamanla bu olumsuz durum toplumda yaygınlaşarak anomik süreçleri destekleyici boyuta ulaşabilir.

Görev sorumluluk ve bilincinde olan çalışanların yasaya uygun davranışın önemini kavramış olarak yetkilerini kullanması için dürüstlük döngüsünün sağlıklı çalışması gereklidir. Yani yetki sahibi bireyin, aileden çalışma hayatına kadar geçen sosyalleşme sürecinde normatif davranışın karşılığının alındığı bir kültür içerisinde yetişmiş olması gerekir. Yasal düzenlemelerin görev alanlarında süreklilik arz eden etkisi görev dışı gayri resmi ilişkiler alanından beslenir. Yani resmi ve resmi olmayan sosyal alanlar birbirlerini etkileyecek bir bütünlük içerisinde hareket ederler. Bu çerçeveden bakıldığında dürüstlüğü hak ettiği davranışsal karşılığı bulması, başarının ödüllendirilmesinden daha önemlidir (Friedrich, 2002, s. 10).

Yarışmacı bir toplumda birbirinden uzaklaşmış bireylerin başarılarının ödüllendirilmesi birçok haksızlığı, adaletsizliği, norm ve değer aşınmasını örtülüyorsun bu anomik toplumun göstergesidir. Böylesi bir toplumsal yapı bize sosyolojik bir açılımı da sunar. Anomik yapı hiçbir zaman tüm sosyal ilişkilerin bozulduğu, insanların birbirini her an dışladığı, toplumsal kurumların dağıldığı bir tabloyu ifade etmez. Toplumda gelişmeler böyle dramatik tablolar biçiminde nadiren ortaya çıkar. Aslında her şeyin yolunda gidiyor gibi gösterildiği, propaganda ve iletişim tekniklerinin toplumları paralyze ettiği, bilinç bulanıklığı oluşturduğu bir gündelik akış içerisinde yolsuzluk yapmaya müsait olma hali anomik durumun kendisidir. Toplumun koruması ve hizmet sunması gereken kamu hizmet alanlarında ortaya çıkan yolsuzluk, yaygın bozulma eğilimine yol açar. Böylece norm dışı davranışlar daha fazla aktörü kapsayacak, giderek daha çeşitli yolsuzluk biçimleriyle kendini göstererek genel tutum ve davranış kalıpları içerisinde yerleşecektir (Friedrich, 2002, s. 15).

İnsan kaynağı sosyal sistemin önemli bir belirleyicisidir ve aynı zamanda önceden onun tarafından belirlenir. Endüstriyel ve post-endüstriyel ekonominin kilit unsuru haline gelmiştir ve ülkenin yenilikçi dünyadaki konumunu en çok belirleyen kaynaktır. İnsan sermayesine doğrudan veya dolaylı olarak zarar verecek tüm eylemler toplumun sağlıklı yapısı ve geleceği için birer tehdittir. Yolsuzlukların toplum üzerinde uzun vadede oluşturacağı kültürel ve ahlaki bozulma insan kaynağının niteliğini bozacak etkiler yapar (Popovaa & Podolyakinaa, 2014, s. 728).

Kamu hizmet alanlarında ortaya çıkan yolsuzlukların artması ve yeterli önlemlerin alınmaması toplumun her kesiminde norm ve değere bağlılık duygularını azaltarak suçu meşru hissettirmektedir. Çünkü topluma hizmet veren ve hukuka uygunluğu temsil eden yönetsel yapıların bozulması toplumda güven duygusunu sarsmakta ve kötü model oluşturmaktadır. Yolsuzlukların toplumda yol açtığı olumsuz sonuçların başında güven kaybı ve adaletsizlik algısının yerleşmesi gelmektedir. Güven kaybı sistemin yasayı ve adaleti temsil eden kurumlarına güvenin azalmasıyla birlikte oluşturulan güvensiz piyasa ve kurumsal ilişkiler sonucunda insanların ve grupların birbirine olan güven azalmasıyla bir arada gelişir. Bu ortamda giderek toplumda hâkim olan standart davranıştan sapmalar görülür Yolsuzluk toplumun her düzeyine yayılır norm ve değer sisteminin oluşturduğu normatif tutumun yerini yaygın yolsuzluk eğilimi alır. Yolsuzluk bir davranış standardı olarak algılanır, toplumun varlığının doğal

biçimi haline gelir, insanların davranışlarında yolsuzluk eğilimli klişeler ortaya çıkar. Yolsuzluk eylemlerinin yol açtığı olumsuz gelişmelerin varacağı son nokta suç oranının hızlı artışı, toplumun bireyleri arasında bağlılık duygusunun zayıflaması, bencil ve bireysel eylemlerin normalleşmesi, iş kalitesinin düşmesi, toplumsal stres ve beliren isyancı davranışlardır. (Popovaa & Podolyakinaa, 2014, s. 727).

Yolsuzluk, dünya toplumlarının birçoğunda kamu hizmetlerinde ve yönetimde yaygın bir sorundur. Ancak ekonomik olarak gelişmiş sistemlerde, yolsuzluk genellikle belirli konumdaki kişiler tarafından risksiz ve karlı bir eylem olarak görülmez. Çünkü caydırıcı sistemsel önlemler yanında, yerleşik bir çalışma ahlakı ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin etkili işleyişi söz konusudur. Dolayısıyla böyle toplumlarda yolsuzluğun yayılması ve adaletsizlik duygusunun artması engellenir. Bazı ülkelerde ise normlar ve değerler, yolsuzluğun yaygınlaşmasını engelleyecek kadar güçlüdür. Bu toplumlar, geleneksel yapılarıyla gerçekten sağlamdır. Eğitim düzeyi düşük toplumlarda ise yolsuzluk olaylarının yaygınlığı, bu etkenin önemini vurgular. Ayrıca, sivil toplum örgütlenmelerinin olgunlaşmamış olması da yolsuzluğun yaygın biçimde var olmasına yol açan bir etkidir (Tarhan, Gençkaya, Ergül, Özsemerci & Özbaran, 2006, s. 50).

Yolsuzluğun, gençlerin yaşamları üzerinde yıkıcı etkileri her zaman için gözlemlenmiştir. Eğitim ve sağlık gibi gençlerin gelişimi için gerekli olan kaynaklara erişim eksikliğine yol açabilir. Ayrıca, ekonomik fırsatlar söz konusu olduğunda dengesiz bir oyun alanı yaratarak, dezavantajlı geçmişlere sahip veya sınırlı finansal kaynaklara sahip gençlerin hayatta başarılı olmalarını zorlaştırıyor.

Yolsuzluk gençler öncelikle devlet kurumlarına ve süreçlerine olan güvenleri üzerinde kalıcı olumsuz etki bırakmaktadır. Gençler politikacıların yolsuzluğa bulaştığını veya rüşvet planlarından yararlandığını gördüklerinde, sistemin bütüncül eleştirisine giderek kaygı ve umutsuzluk yaşamaktadırlar. Uyumlu ve verimli bir birey olma idealinden uzaklaştırmakta, bazı gençlerde suça yönelme eğilimini artırıcı etki yapmaktadır.

Son olarak, başarının meritokrasiden çok nepotizm ve oportünizmin hâkim olduğu bir ortamda uzun vadede toplumun norm ve değer bağlılığı zedelenecek, bireysel nitelikte bozulmalar görülecektir. Meşru hedeflere ulaşmak için ne kadar çaba sarf ederlerse etsinler, merdivenin yukarısındakiler tarafından işletilen kayırmacılık veya himaye ağları nedeniyle her zaman daha fazla fayda sağlayan başka birinin olacağını hisseden gençler arasında çalışma disiplini bozulacaktır. Nihayetinde, güçlü müttefikleri olmayanlar, bağlantıları olan akranlarına kıyasla kendilerini dezavantajlı durumda bulacaklardır. Toplumsal yapılarda böylesi travmaların etkileri kısa sürede giderilemeyeceği için yolsuzlukla mücadele önlemleri uygulandıktan sonra bile nesiller arasındaki yoksulluk döngüleri uzun yıllar devam edebilecek ve sağlıklı dikey sosyal hareketliliğin oluşması zaman alacaktır.

Gençlerin güçlü rehberliğe, mentorluk programlarına ve eşit fırsatlara ihtiyacı vardır. Böylece tüm sesler duyulabilir ve siyasi etki nedeniyle yaratılan herhangi bir önyargıya bakılmaksızın eşit şekilde değerlendirilirler. Böylece, yolsuzluklardan kaynaklanan herhangi bir olumsuz etki olmaksızın daha iyi bir gelecek nesil oluşturulabilir.

Tüm bunlarla beraber, yönetim tarafından alınan tedbirler ile ilgili ciddi adımların atıldığı, genç neslin temel ihtiyaçlarını karşılayacağı bir ortama doğru yaklaşıldığında olumlu sonuçlar elde edilecektir. Öncelikle eğitimi destekleyici politikalar uygulayarak, halka şeffaf bir ortam sunularak değişen koşullara normatif ve etik uyum sağlanmış olacaktır.

Kamu Kurumlarında Yolsuzlukla İlgili Alınabilecek Sosyal Önlemler

Yolsuzluk sosyolojik açıdan kültürel bir sorun veya toplu eylem sorunu olarak görülebilir. Yolsuzluk, bir yaşam gerçeği olmaktan çıkıp bir yaşam biçimi haline gelecek kadar gelişebilir. Bu durumda, çok az kişi yolsuzlukla mücadele etmekle ilgilenecek ve bunun yerine yolsuzluktan fayda sağlamaya çalışacaktır. “Yozaşmış davranış beklenen davranış olduğu sürece, hem yetkilendirilmiş, görev başındaki çalışanlar hem de potansiyel olarak bu statülere gelmeye hazırlananlar olmak üzere herkesin

yozaşmış şekilde hareket etmesi beklenmelidir” Yolsuzlukla mücadele taktiklerinin tasarımı bu nedenle belirli sosyal ve kültürel koşulları dikkate alınmalıdır (Persson, Rothstein & Teorell, 2013, ss. 456-457).

Yolsuzlukla mücadelede pratik ve çok çabuk etki gösterebilecek ve sonuç alınabilecek önlemler daha iyi sonuçlar vermektedir. Bu anlamda kamunun bilgilendirmesine yönelik yöntemlerin yolsuzlukla mücadelede etkili olduğu söylenebilir Dolayısıyla Kamu yönetiminin bozulmasının yasal yollardan ve vatandaş bilinciyle önüne geçilmesi gerekmektedir. İdari yolsuzluk artma eğilimindeyse, bu, kamusal yaşamın üretken ve sosyal süreçlerin şeffaf veya verimli olacağına garantisinin olmadığı anlamına gelir; bu da ekonomik, politik ve sosyal sistemin performansının düşük olmasına yol açar (Ray & Kaufmann, 1998, s. 10).

Yolsuzluğun çocukluk ve ergenlik döneminden itibaren önlenmesine yönelik programların okullar ve üniversiteler düzeyinde yürütülmesi çok önemlidir. Bu programların bir yandan başarılı bir modelin yeniden geçerlilik kazanmasına, diğer yandan da gelecekte kolektif bilinci etkileyecek farklı bir bilince etkisi olacaktır. Bütün bunlar sonuç olarak yeni etik değerler üretecektir.

Bir strateji olarak önleme, riski veya hasarı azaltmak için önceden yapılan eylemler, alınan önlemleri ve hükümleri içerir. Yolsuzluğun önlenmesine rehberlik eden uluslararası beyanlar ve standartlar gibi çeşitli yönergeler bulunmaktadır (DiPietro, 2011, s. 122). Ancak ekonomik suç olasılığının daha yüksek olduğu bağlamlarda çalışan kurum ve gruplar düzeyinde, ekonomik ve mali suçla mücadele ve yolsuzlukla mücadeleye katkı sağlayabilecek, uygulaması nispeten basit olan bir dizi eylem bulunmaktadır.

Önlemeye yönelik etkinliklerden birincisi "önleme eğitimi" dir. Önleme eğitimi, şimdiye kadar önleyici bir bakış açısıyla değil, yolsuzlukla mücadele amacıyla tepkisel olarak çalışıldı düşüncesinden ortaya çıkan bir kategoridir ve sorunu bir eğitim alanı olarak ele alır. Bu kategoride, çocukluk, ergenlik ve erken yetişkinlik döneminde eğitim, adli polisin daha iyi seçilmesi ve yetiştirilmesi, kolektif yapmacılık konusunda farkındalık yaratılması, etik değerlerin, sosyal sorumluluğun medyadan kurtarılması ve başarı modelinin yeniden geçerli kılınması gibi önlemler vardır.

Yolsuzluğun olumsuz yönleri ve mücadele gerekliliği okullarda öğretildiği ve aşılandığı için sorun toplumda, zamanla yok olma eğiliminde olacak veya önemli ölçüde azalacaktır. Eğitim sistemlerinin değerlere ve etiğe dayalı eğitim geliştirdiği ülkelerde (Finlandiya), yolsuzluk asgari düzeydedir, çünkü vatandaşların bunu yalnızca ülke üzerinde ciddi bir olumsuz etki yaratan şüpheli bir eylem olarak algılaması ve içselleştirmesi sağlanmıştır (DiPietro, 2011, s. 130).

Lisans düzeyinde tüm mesleklerin etik kuralları vardır, lisansüstü eğitimde etik dersleri verilir, ancak bu bilgiler uygulamaya konmaya çalışıldığında başarısızlıklar ortaya çıkar. Çünkü öğrenmenin bilgi aktarımı dışında gerçekleşme şekli de önemlidir. Öğrenme, etik derslerini almaktan çok daha fazlasıdır. Toplumsal yapının bütüncüllüğü içerisinde yolsuzlukların kamuda doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkardığı sonuçlar örnekleriyle ve tüm açıklığıyla aktarılmalı, gerektiğinde en yakın ispatlanmış örnekler açıkça dile getirilerek sorun ortaya konmalıdır. Yöntem sadece eğitsel anlamda bir bilgi aktarımı değil araştırma ve analize dayalı bulguların ortaya konmasıdır. Toplumda yolsuzlukla mücadele bilincinin yerleşmesi için devamlılık arz eden bir farkındalık gündemi oluşturulmalıdır (Bautista, 2017, s. 32).

Yolsuzluğun kontrol altına alınabilmesi ve durdurulabilmesi için, önlenmesine yönelik çeşitli unsurların bulunması, yani sorunun köküne inilmesi gerekmektedir. Yolsuzluk eylemleri, insanların zihinlerinde, onları yapmaktan alıkoyan frenlerin bulunmadığı durumlarda davranışlarında ortaya çıkar. Bir kişinin yolsuzluk eylemlerini gerçekleştirmesini engelleyebilecek frenler, sahip oldukları ilke ve değerlerdir. Bu ilke ve değerler farkındalık yaratır. Bilinç, bireyin sorumluluk almasını ve dolayısıyla belirli bir davranış biçimine sahip olmasını sağlar. Uygun davranış, sağlıklı bir eğitimle ilişkilidir. Kişinin zihninde eğitim, ilke ve değerler olmayınca yerini cehalete bırakır. Cehalet, anti-değerlerin ve yozaşmış uygulamaların üreme alanıdır. Cehalet diyarı, insanın en çılgınca ve en sapkın eylemleri için verimli bir zemindir. Etik bu cehaleti hedef alır, bu yüzden yolsuzluğu zayıflatmanın anahtarıdır (Bautista, 2017, s. 34).

Takip edilecek eğitim stratejisinin temelinde yatan bir diğer amaç ise "kolektif duygulanım konusunda farkındalık yaratma" olarak adlandırılan bir değişkendir. Bu stratejinin diğer bileşenleri, kolektif farkındalık yaratmaya ve bunun üstesinden gelmenin yollarını sağlamaya yönelik açık ve kararlı bir siyasi irade, faillelere yönelik yaptırımlar, vatandaşları yolsuzluk sistemlerinin teşhisine dahil etme, kamu kurumları ve özel kurumların "kırılganlık değerlendirmesi" yoluyla önleme ve reform teşvikleri sunmadır (Cediel, 2019, s. 87).

Yolsuzlukla mücadelede bir diğer değişken ise "başarı modelinin yeniden doğrulanması"dır. Bireycilik düzeyi ve ekonomik başarı arzusu, amaca ulaşmanın yolu dikkate alınmaksızın, toplumun, vatandaşların başkalarını tanımadığı bir gerçeklik yaratmasına yol açmıştır. Bu noktada tarihsel süreçler önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin savaş gibi diğer süreçler, bireysel arzuların hâkim olduğu tahayyülleri güçlendirmiş, bu da öteki hakkında düşünme ilgisini zayıflatmıştır. Yolsuzluğa bulaşmış kişilerin etik değerleri ve sosyal sorumlulukları yoktur, çıkarları yalnızca zenginlik biriktirme arzuları tarafından yönlendirilir ve çoğu zaman toplumsal vicdandan yoksundurlar. Toplumsal çıkarlar yerine yalnızca kendi kişisel refahlarıyla ilgilenen insanlardır (Cediel, 2019, s. 82).

Yolsuzluğun önlenmesiyle ilgili olan bir diğer değişken ise medyanın sosyal sorumluluğudur. Medya tarafından normalleştirilen yolsuzluğun sorunlarından biri, istemeden de olsa devam eden durumdan sorumlu olmalarıdır, çünkü yolsuzluk, normalleştirilebilen sapma eylemleri arasındadır. Bir diğer husus da suçlulara karşı çok sert cezaların verildiğinin kamuoyuna medya yayınlarıyla duyurulmaması veya yeteri kadar vurgulanmaması sebebiyle toplumsal norm ve değerlerden sapan davranışların gerektiği gibi cezalandırılmadığı izlenimine kapılabilmekte böylece bilgi eksikliğinden kaynaklanan kamu vicdanının zedelenmesi söz konusu olabilmektedir. Bu sebeplerden dolayı konuyla ilgili tolerans oluşturulması, hatta hoş karşılanması hızla ve keskin biçimde tepkilerin geliştirilmemesi sonucu ortaya çıkabilir. Hem hükümetlerin hem de medyanın iş birliği içinde suç eğilimi olanları caydıracak, korkutacak yaklaşımı önemlidir. Bu yönde kamuoyu oluşturmak gündemde tutma teknikleriyle ilgilidir. Amaç yolsuzluk konularını hoş karşılamayan, şiddetli tepki veren bir yurttaş bilincinin geliştirilmesi olmalıdır. Basın özgürlüğü, yolsuzlukla mücadele normlarının yayılmasında rol oynamanın yanı sıra, yolsuzluk yapan davranışlar nedeniyle kamuoyu önünde utandırılmanın sosyal maliyetini artırmada da rol oynamaktadır (Gregory & Hicks, 1999, s. 42).

Gazete, dergi ve internet medyasının temel sorumlulukları arasında yolsuzlukla mücadele amaçlı yayın aktarım biçimi, süresi ve dili bir devlet ve medya sektörü arasında yönerge ve ortak görüş çerçevesinde ortaya konmalıdır. Konu medyanın sorumlulukları arasında tanımlanmalı yeni yöntemlerle güncellenmelidir. Yolsuzluklara tamamen etik tarafsızlık ve ilkeli tutumla yaklaşılmalıdır. Devlet ve özel kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen belirli önleme eylemleri çerçevesinde iyi davranış araçlarının oluşturulmasıyla ilgili olarak, olası bir dolandırıcılık veya yolsuzluk durumu ortaya çıktığında insanların karar vermesine olanak tanıyan etik kurallar yani davranış kuralları vardır. Bu yönergeler şirketin gerçekliğiyle uyumlu olmalı ve sürekli güncellenmeli ve hatta kuruluşun değerlerini yapılandırması ve sağlamlaştırması gereken kurumsal yönetimle yakından bağlantılı olmalıdır (Gregory & Hicks, 1999, s. 44).

Üst düzey yöneticilerin ve çalışan personelin, yerleşik operasyonların uygun şekilde geliştirilmesi için oluşturulan yönergeler ve dolayısıyla kuruluşun davranış ilkeleri tarafından oluşturulan bir arada yaşama kurallarına uyması gerektiğine dikkat çekilmesi önemlidir. Bu kurallar, kuruluşun her üyesinin yerine getireceği belirlenmiş hedeflere ulaşılmasını sağlamaktadır. Böylece tanımlanmış sorumluluk çizgileri oluşturularak kurumlar içinde ortaya çıkabilecek etik dışı eylemlere yönelik eğilimlerin şekillenmesi önlenmiş olacaktır. Bu noktada yolsuzluğun olabileceği ön görülen kurumsal yapılar içerisinde etik kontrol birimlerinin kurulması ve devamlı etkin faaliyet içinde olması sağlanabilir. Sözü ettiğimiz kamu kurumu bünyesinde önleme, yani önleme politikalarının uygulanması, gerçek yolsuzlukla mücadele politikaları yani bunların kamu kurumu içerisinde bir birime ve yolsuzlukla mücadele danışmanına sahip olması anlamına gelmektedir. Böylece konuyla ilgili eğitim ve kalıcı tavsiyelerin güncellenmesi sağlanacaktır (Reyes, 2017, s. 28).

İyi davranış araçlarının ve kalıcı tavsiye eylemlerinin oluşturulması, yolsuzluğun önlenmesine yönelik bir kamu politikası tarafından desteklenmelidir. Navarro'ya (2018, s. 4) göre kamu politikası, herhangi bir kamu işlevinin yerine getirilmesi için ahlaki temeli oluşturması gereken şeyleri ve özellikle iki temel değeri güçlendirmeye odaklanacaktır; dürüstlük ve şeffaflık.

Uyum temelli yaklaşım, yolsuzluğu kontrol etmenin ve önlemenin başlıca yolu olarak iyi hazırlanmış yasalara ve yasal ve disiplin yaptırımlarına veya bunların caydırıcı etkilerine dayanır. Buna göre, devlet kurumlarının ve bireysel yetkililerin faaliyetlerini yönlendirmek ve kısıtlamak için düzenlemeler, kurallar, davranış kuralları ve cezalar kullanılmalıdır. İnsanların değerleri ve dürüstlükleri sayesinde “doğru olanı yapmak” yerine “işini doğru yapmak” için uygun prosedürleri izlemeleri beklenir (Gregory & Hicks, 1999, s. 45).

Yolsuzluk, kurallara uygunluk yoluyla kontrol altına alınabilir, ancak aşağıdaki kurallara uyulması, bütünlüğü mutlaka artırmaz ve gelecekteki yolsuzluk olaylarının önenebileceğinin garantisi yoktur. Yolsuzluğun önlenmesi, uygun ahlaki değerlerin aşılması, kurumsallaştırılması ve içselleştirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Yolsuzluk, yargı sisteminin etkisizleşmesine ve adalete olan güvenin kaybolmasına yol açmaktadır. Bu faktörler, piyasaların etkin işleyişi, kalkınma düzeyleri ve yatırım kalitesi için temel faktörler olan sözleşmelere uyumu ve mülkiyet haklarının korunmasını (ülkenin kendi kalkınma düzeyi için beklenenin çok altında olduğu) zayıflatır. Bu anlamda, ceza olasılığını artıran ve yolsuzluk eylemlerinin etkin kontrolünü sağlayan etkili adalet esastır (Gregory & Hicks, 1999, s. 47).

Bu durumlara bazen yargı mensuplarının, rüşvet veya baskı yoluyla adli sorumluluklardan kaçması da sebep olabilmektedir. Farklı bireylere uygulanan adli muamelede eşitlik göz önüne alındığında, yolsuzluğa bulaşmış kişiler örnek teşkil edecek cezalar almamakta ve işlenen suçların hiçbir sonucu bulunmamaktadır. Bu da rüşvetin temelini oluşturmaktadır. Yolsuzluğun yol açtığı kurumların meşruiyet kaybı, bireylerin resmi kurumsal yapıdan uzaklaşmasına yol açmaktadır. Kurumlara duyulan güvenin kaybı, yolsuzluk olgusunun kendisine karşı teslimiyete yol açabilir. Yolsuzluğun gündelik bir olay olarak algılanması, bunun haberleştirilmesini ve sosyal yaptırımı caydırarak bir kısır döngüyü teşvik etmektedir (Reyes, 2017, s. 30).

Bu sebeple yolsuzluğu önlemeyi amaçlayan eylemlerle ilişkili diğer faktörler, yargı aygıtının güçlendirilmesi, daha titiz savcılarının görevlendirilmesi ve insanlara uygulanan adli muamelede eşitlik. Eşitliğin, saygının, değerlerin ve organizasyondaki tüm insanlara eşit davranma gelişebilir veya birçok yolsuzluk eylemini önlemeye yardımcı olabilir. Siyasi topluluğun ve devlet kurumlarının sağlığı açısından, anti-değerlere dayalı davranışlarda bulunan tüm kamu görevlilerinin tespit edilmesi, yaptırımı tabi tutulması ve durum gerektirdiğinde kamu sektöründen ihraç edilmesi önemlidir. Yolsuzluk davranışları, örnek olacak şekilde düzeltilip cezalandırılarak cezasızlığın yaygınlaşması önenebilmektedir (Bautista, 2017, s. 37). Ancak bozulma aşamasındaki toplumlarda bu tavır aşırı ilkelilik veya “işgüzarlık” olarak düşünülebilir. Ancak kararlılıkla yargıda ilkeli yaklaşımı canlı ve ön planda tutma yönündeki normatif kültürü devamlı kılmakla sorunun üstesinden gelinebilir.

Yolsuzlukla ilgili olarak alınabilecek bir diğer önlem, sosyal olmaktan çok teknik ve etkili olabilecek niteliktedir. Burada söz konusu olan yolsuzluk konusunda kurumların risk haritalamasının yapılması ve kontrollerin bu haritaya göre derecelendirilmesidir. Bazen dış danışmanlar çifte masraf gibi görünebilir, ancak kurum içinde olan bir kişi her şeyi kurumsal işleyişin günlük akışını zihninde normalleştirebilir. Oysa dıştan gözlem yapan bir denetmen ilişkilerdeki kural dışı durumları veya disiplinsizlikleri çok açık biçimde görebilir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus denetleyenlerin de başka bir sistem tarafından rızaları dahilinde sürekli denetlenmeleridir. Ayrıca açık denetim dışında yolsuzluk risk oranı yüksek kurumlarda kurum içinde görev yapan gizli denetmenlerle caydırıcılık üst düzeyde gerçekleştirilmiş olacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada, toplumsal norm ve değer yapısı ile kamu kurumlarındaki yolsuzlukların toplumsal yapıyla olan etkileşimleri ve alınabilecek önlemler incelendi. Bu amaçla, yolsuzluğun tanımı, türleri, nedenleri ve sonuçları ele alındı. Yolsuzluğun toplumsal norm ve değer yapısıyla nasıl ilişkili olduğu, hangi faktörlerin yolsuzluğu artırdığı veya azalttığı, yolsuzluğun toplumsal yapı üzerindeki etkileri ve yolsuzlukla mücadele için hangi stratejilerin uygulanabileceği tartışıldı. Çalışmada hem teorik hem de pratik açıdan çeşitli kaynaklardan yararlanılarak, yolsuzluk olgusu toplumsal bir perspektiften analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda, toplumsal norm ve değer yapısı ile kamu kurumlarındaki yolsuzlukların toplumsal yapıyla olan etkileşimlerinin karmaşık ve çok yönlü olduğu görülmüştür. Yolsuzluk, hem toplumsal norm ve değer niteliğini hem de toplumsal yapıyı etkileyen ve ondan etkilenen bir olgudur. Yolsuzluk, toplumsal norm ve değer yapısının bozulmasına, toplumsal güvenin azalmasına, toplumsal adaletin zedelenmesine, toplumsal eşitsizliğin artmasına, toplumsal refahın düşmesine ve toplumsal barışın tehlikeye girmesine neden olabilir.

Çalışmada, kamu ve özel kuruluşlarda yolsuzluğun önlenmesine yönelik uygulamalara ilişkin değişkenlere bölünmüş unsurlar üzerinde durulmuştur; bunlar, önleme eğitimi ve önleme için belirli eylemler olarak adlandırılan uygulamaların bir parçasıdır. Yolsuzlukla mücadele etmek için, alınabilecek önlemler yasal, kurumsal, eğitsel ve kültürel önlemler olmak üzere dört ana başlık altında sınıflandırılmıştır.

Yasal önlemler, yolsuzluğu önlemek, tespit etmek, soruşturmak ve cezalandırmak için yasal çerçevenin güçlendirilmesini, yasal boşlukların kapatılmasını, yasal denetimin artırılmasını ve yasal uyumun sağlanmasını içerir. Kurumsal önlemler, kamu kurumlarının şeffaflığını, hesap verebilirliğini, etkinliğini ve etkililiğini artırmayı, kurumsal kapasiteyi geliştirmeyi, kurumsal etik standartlarını yükseltmeyi ve kurumsal kültürü değiştirmeyi amaçlar. Kültürel önlemler, toplumsal norm ve değer yapısını iyileştirmeyi, toplumsal güveni artırmayı, toplumsal adaleti sağlamayı, toplumsal eşitsizliği azaltmayı, toplumsal refahı yükseltmeyi ve toplumsal barışı korumayı amaçlar. Eğitsel önlemler, yolsuzlukla ilgili farkındalığı, bilinci ve duyarlılığı artırmayı, yolsuzlukla ilgili eğitim ve öğretim faaliyetlerini yaygınlaştırmayı, yolsuzlukla ilgili araştırma ve yayınları desteklemeyi ve yolsuzlukla ilgili bilgi ve becerileri geliştirmeyi hedefler. Eğitsel önlemler, çocukluk, ergenlik ve erken yetişkinlik dönemindeki eğitim ağırlıklı olup, bunu başarılı modelin yeniden doğrulanması izlemektedir. Her ne kadar birbirleriyle ilişkili olsa da bu ikisi farklıdır, çünkü yaşamın ilk aşamalarında, mutlu olma hedefi olarak para kazanmak dışındaki değerlere odaklanan iyi bir eğitim, sonuç olarak yaşam için farklı bir başarı fikri üretecektir. Eğitim kapsamında adli polisin daha iyi seçilmesi ve eğitimi, konuyla ilgili çalışan araştırmacılar ve analistler, çalışma ekiplerinin eğitim ve öğretimine ayrılan kaynakların artırılması da önemlidir.

Bu önlemlerin uygulanması için kamu ve özel sektörün, sivil toplumun, medyanın, akademik camianın ve bireylerin işbirliği ve katılımı gerekmektedir. Yolsuzlukla mücadele, toplumsal bir sorumluluktur ve toplumsal bir çabadır. Bu mücadelede başarı, toplumsal norm ve değer yapısı ile kamu kurumlarındaki yolsuzlukların toplumsal yapıyla olan etkileşimlerinin doğru bir şekilde anlaşılmasına ve bu etkileşimleri olumlu yönde değiştirmeye bağlıdır.

Kaynakça

- Bautista, O. D. (2017). How to address corruption? A way to solve it through public ethics. *Direito UFMS Magazine*, 2(1), 25-38. DOI: <https://doi.org/10.21671/rdu.fms.v2i1.2744>
- Berkman, Ü. (1983). *Az gelişmiş ülkelerde kamu yönetiminde yolsuzluk ve rüşvet*. Ankara: TODAİE Yayını.
- Buscaglia, E. and Ratliff, W. (1997). Judicial reform in developing countries: The neglected priority. *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*, 550(1), 72-84.
- Cediel, F.D. (2019). *Perception of corruption in citizen oversight*. New York: University of Colombia.

- Cerna, L. (2013). *The nature of policy change and implementation: A review of different theoretical approaches*. Paris: OECD Publish.
- Coser, L. A. and Rosenberg, B. (1969). *Sociological theory*, New York: Macmillan.
- DiPietro, W. P. (2011). The corruption and the quality of auditing standards. *Asian Economic and Financial Review*, 1(3), 120-133.
- Durkheim, E. (2002). *Moral education* (E. K. Wilson & H. Schnurer Transl.). New York: Dover Publication.
- Emirbayer, M. (2003). Emile Durkheim: Sociologist of modernity. In M. Emirbayer (Ed.), *Emile Durkheim: Sociologist of modernity*, (ss. 1-28). New Jersey: Wiley-Blackwell Publishing.
- Friedrich, C. J. (2002). Corruption concepts in historical perspective. In A. J. Heidenheimer & M. Johnston (Eds.), *Political corruption: concepts and contexts*, (pp. 15-24). New Brunswick, NJ: Routledge.
- Giddens, A. (2008). *Ulus devlet ve şiddet* (C. Atay Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Gregory, R. and Hicks, C. (1999). Promoting public service integrity: A case for responsible accountability. *Australian Journal of Public Administration*, 58(4), 1-15.
- Güran, M. C. ve Tosun, M. U. (2003). Yolsuzlukla mücadele olgusu ve Türkiye açısından bir değerlendirme. *H. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 139-168.
- Harper, D. R. (t.y). Anomie. İçinde online etymology dictionary. Erişim Tarihi: 01.02.2024, <https://www.etymonline.com/search?q=Anomie>
- Hayek, F. A. (1996). *Hukuk, yasama ve özgürlük / cilt 1 kurallar ve düzen*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Merriam-Webster. (t.y). Anomie in Merriam-Webster.com. Erişim Tarihi: 01.02.2024, <https://www.dictionayr.com/browse/webster>
- Merton, R. K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 672-682.
- Merton, R. K. (1996). *On social structure and science*. Chicago: The Chicago University Press.
- Murdock, G. (2019). Cultures of calvinism in early modern Europe. (C. Gribben and G.Murdock Ed.). In *Calvinism of moral discipline*, (pp.186-205). New York: Oxford University Press.
- Müller, H. P. (1994). Social differentiation and organic solidarity: The division of labor revisited. *Sociological Forum*, 9(1), 73-86.
- Nair, M. S. and Salleh, R. (2015). Linking performance appraisal justice, trust and employee engagement: A conceptual framework. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 211, 1155-1162, New York: Routledge.
- Navarro, R. (2018). Public policy to confront administrative corruption in Cuba. *Law and Social Change*, 15(54), 1-21.
- Persson, A., Rothstein, B., and Teorell, J. (2013). Why anticorruption reforms fail systemic corruption as a collective action problem. *Governance*, 26(3), 449-471.
- Popovaa, Y. and Podolyakinaa, N. (2014). Pervasive impact of corruption on social system and economic growth. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 110, 727-737.
- Ray, C.W. and Kaufmann, D. (1998). Corruption and development. *Finance&Development*, 35(2), 7-10.
- Reyes, E. (2017). Corruption in the colombian state. *Dicta Men Libre*, 21, 29-36. DOI: <https://doi.org/10.18041/2619-4244/dl.21.3140> .
- Rose, J. and Heywood, P. (2013). Political science approaches to integrity and corruption. *Human Affairs*, 23(2), 148-159.
- Sağlam, M. (2018). Türkiye’de sosyoloji ve eğitim sosyolojisinin gelişimi (N. Avcı, Y. Erjem Ed.). *Eğitim Sosyolojisi* içinde (ss. 75-114). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Sağlam, M. (2019). Eğitimin sosyal ve kültürel temelleri (M. Şahin ve T. Aytaç Ed.). *Eğitime giriş* içinde (ss. 85-106). Ankara: Pegem Akademi.
- Sağlam, M. (2023). Türkiye’de eğitim ve toplumsal değişim (M. Sağlam, E. Çelik Ed.). *Eğitim sosyolojisi* içinde (ss. 243-266). Ankara: Vizetek Yayınevi.
- Tarhan, R. B., Gençkaya, Ö. F., Ergül, E., Özsemerci, K. ve Özbaran, H. (2006). Bir olgu olarak yolsuzluk: Nedenler, etkiler, çözüm önerileri. *Yolsuzlukla Mücadele: TBMM Raporu* Ankara: TEPAV.
- Thom, G. (1983). *The human nature of social discontent: alienation, anomie, ambivalence*. New Jersey: Rowman and Allanheld Publishing.

- Uberti, L. J. (2016). Can institutional reforms reduce corruption? Economic theory and patron client politics in developing countries. *Development and Change*, 47(2), 317-345.
- Vinod, H. D. (1999). Statistical analysis of corruption data and using the internet to reduce corruption. *Journal of Asian Economics*, 10(4), 591-603.
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Weber, M. (1987). Legitimate authority and bureaucracy, *organization theory, selected readings*. New York: Penguin Books.
- Weder, B. (2002). Institutions, corruption and development and their ramifications for international cooperation in *UNU Millennium series*. Tokyo: United Nations University Press.
- World Bank. (2007). *Helping countries control corruption*. Washington: World Bank.
- Zhao, L. S. (2008). Anomie theory and crime in a transitional china. *International Criminal Justice Review*, 18(2), 137-157.

Etik Beyan: “Toplumsal Bozulmanın Yönetsel Parametreleri” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuştur. Ayrıca bu makale derleme türünde olduğundan Etik Kurul İzni gerektirmeyen çalışmalar içinde yer almaktadır. Karşılaşılacak tüm etik ihlallerde Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi Yayın Kurulu’nun hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğunu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.